

POSTMODERN SANRI VE YABANCILAŞMA GERÇEĞİ

Öğr. Gör. Ertan Cem GÜL*

ÖZ

Postmodernizm, günümüzde sosyal bilimler alanında oldukça üzerine tartışılan bir kavramdır. Kavramın yoğun bir şekilde tartışılıyor olması sosyal bilimlerde yeni görüşlerin gelişmesine katkı sunulmasına katkı sağlamakla beraber, toplumsal olayların açıklanmasında farklı bakış açılarının gelişmesine de yol açmaktadır. Postmodernizmi eleştiren düşünür ve bilim insanlarının yaptıkları analizler, aslında hiçbir olgunun görüldüğü gibi olmadığını, yeniçağın farklı bir algı eşığıyle karşılanması- okunması gerektiğini göstermektedir.

Temelde modernizm eleştirisine dayanan postmodernizm anlatısı, modern epistemolojinin ürettiği iddiaların hükmünü yitirdiğini savunmaktadır. Dolayısıyla postmodern algıya göre, modern ideolojiler ve diğer büyük anlatılar geçerliliğini yitirmiştir. Bu durum karşısında; kendi epistemolojisini yaratmaya çalışan postmodernizmin bir "felsefe mi yoksa ideoloji" mi olduğu sorularıyla karşılaşmaktadır. Modernizmin temeli sayılan Aydınlanma düşüncesini eleştiren postmodernizm alternatif veya yeni bir felsefe geliştirememiştir. Dolayısıyla postmodernizm belirlenmiş bir amaca hizmet eden politik bir iddia haline gelmiş yani ideolojikleşmiştir. Postmodernizmin büyük siyasal anlatılar yerine, insanla ilgili daraltılmış alanlarda radikal hareketleri besleyen söylemleri mevcuttur. Ayrıca SSCB'nin yıkılması sosyalizmin gerçekliğini kaybetmesini dolayısıyla Ortodoks Marxizme duyulan inancın yitirilmesine neden olmuştur. Yıkım, Avrupa'da beklenen sosyalist devrimlerin gerçekleşmemesi ile derinlik kazanmıştır. Özellikle işçilerin Almanya ve İtalya'da faşist partileri desteklemeleri, Ortodoks Marxizm aracılığıyla savunulan değerlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Yıkımın boyutlanarak sistematikleşmesi ise postmodernist söyleme kulak verilmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu çalışmada, postmodernizm modernizm ilişkisinin ideolojik boyutları irdelenmeye çalışılmıştır. Eleştirel anlamda postmodernizmin bir felsefe olmadığı dolayısıyla modernizmi sadece eleştirmekte kaldığı gerçeği yabancılaşma kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Modernizm, Yabancılaşma, Aydınlanma.

POSTMODERN ILLUSION THE FACT OF ALIENATION

ABSTRACT

Postmodernism is the term that is considerably discussed in social sciences nowadays. The fact that the term is considerably discussed has contributed to the progress of new ideas in social sciences. In addition to this, It causes the progress of different point of views in the explanation of social events. The analyses that have been realized by the philosophers and scientists that criticise the postmodernism Show that any fact isn't as it seems modern age needs to be wekoned and read in a different perception level.

Fundamentally, "postmodern story" that is based on the criticism of modernism protects the becoming obsolote of the claims that areproduced by modern modern epistemology, so according to the postmodern consept modern ideologies and other great stories have lost validity. Against this event, The questions: Is postmodernism that tries to create its epistemology a philosophy or ideology? have been experienced. Postmodernism that critizes enlightenment thought that is based on modernism hasn't developed an alternative or a new philosophy, so postmodernism has become a politica claim that serves a definite purpose, that's it has ideologized. In the place of great political story. In postmodernism, the discourses that reveal radical actions in the norrowed fields that are related to humanbeings. Anyway, the collopse of SSCB and the lost of the reality of socialism cause the lost of the belief of Orthodox Marxicism. This destruction has gained depth with the non-occurance of socialist reformations that have expected in Europe. Especially the fact that workes have supported the fascist sides in Germany and Italy causes that the defendee valves have been questioned via Orthodox Marxicism. That the destruction have become static enduringly has reached a result with the hear postmodernism discourse.

In this study, the ideolojical dimensions of the realition between postmodernism and modernism have been tried to be researched thoroughly. In this critical sense, postmodernism isn't a philosophy so, the reality that it just criticizes modernism has been tried to be explained with the concept of alienation.

Key Words: Postmodernism, Modernism, Estrangement, Age of Reason.

Jel Kodu:

* Toros Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu / Hukuk Bölümü Adalet Programı
cem.gul@toros.edu.tr

GİRİŞ

Modernizm eleştirisi aslında ideolojik niteliktedir. Yani modern epistemolojinin yeniden tanımlanması ve bilginin nasıl oluşturulduğu ile ilgilidir. Aslında tam da bu noktada, “İnanılanlar ve inanılan şeyin gerekçelendirme şeklinin modern biçiminin eleştirisi postmodern bir epistemolojiyi beraberinde getirir mi” sorusuyla karşılaşmaktadır. Postmodernizm ile birlikte özellikle siyasal alanda yaşanan belirsizliklerin, aynı zamanda beraberinde, Marx’ın anladığı- aktardığı yabancılaşmanın ötesinde yeni bir “yabancı olma- yerine sığamama- yerini bulamama” durumunu da getirdiğinden bahsedilebilir. Belki de, günümüzde hayli şikayet edilen, komünitern uğrağın aşınması, yersiz- yurtsuzlaşma olgularıyla büyüyen, bireyin ideolojilerden yalıtık bireysel kurtuluşunun peşinde koşup “savrulması” olgusu, yabancılaşma ile gerçekleştirilmeye çalışıldı.

Yaşanılan dönemin genel özelliklerini siyaset biliminin diliyle anlatabilmek için önce o çağın muğlaklığını ortaya koymak gerekir. Aslında çalışma boyunca izlenilecek üçüzlü yaklaşım, siyaseti üç alanda ifade etmektedir. İnce konuyu, “toplumsal olgulardan yola çıkarak siyasal gerçekliklerin tespitine odaklanan betimleyici (descriptive), nedensel ilişkilere dayanarak gelecekte olabileceklere yoğunlaşan varsayımsal (prognostic) ve olması gerekenler üzerinden gelişen normatif yaklaşımlar dönemi anlamak için farklı perspektifler sunar” (İnce, 2010: 8) şeklinde ortaya koymaktadır.

Postmodernizm kavramını incelerken, değinilmesi gereken diğer bir kavram ise ideolojidir. Daha doğrusu postmodernizmin ideolojik bir tartışmanın ürünü olduğudur. “İdeolojinin ne olduğu sorusu, bugün de farklı ve değişken yorumlarla ele alınırken, genellikle gündelik alandaki siyasal betimlemelerde ve bilimsel alanda sürdürülen tartışmalarda belirsizlik ve çok anlamlılık içermektedir. Çok boyutluluk temelinde olan ideoloji ve ideolojik etkileşimler konusunda çok sayıda değerlendirmede bulunan Leo Kofler şöyle demektedir: Çağdaş bilimin en karmaşık kavramlarından birisi, ideolojidir” (İnce, 2010: 19) diye aktaran İnce, ideolojinin karmaşık yapısına dikkat çekmektedir.

İdeoloji kavramının karmaşıklığının yanında postmodernizmin ideoloji olup olmadığı noktasında, postmodern görüntü, siyasal etkinliği ve algılayışı manipüle etme işlevi sebebiyle ideolojik bir yapı oluşturmaktadır. Güney, konuyu şöyle irdellemektedir: “Postmodern ideoloji, içinde bulunduğumuz çağın ideolojisidir. Çünkü postmodernizm, bütün ideolo-

jilerin yaptığı gibi, yaşadığımız dönemin toplumsal gerçekliğini, kendisinin de bu gerçekliğin yaratıcısı olduğu hakikatini örtecek şekilde yeniden tanımlamaktadır. Bu tanımlama çerçevesinde, doğrudan siyasal etkinliği ve algılayışı değiştirecek biçimde, insan, toplum, toplumsal ilişki biçimleri yeniden formüle edilir. Bu formülasyon bir yöntem gerektirir bu da ideolojidir.” (Güney, 2006: 179)

Öte yandan bu noktada ideolojinin kendi tarihinin de sorunlu olduğuna değinmek gerekecektir. Bizzat modern tarihin içinde, modernizmin çocuğu olan ideolojilerin kendi aralarına da sirayet eden tartışmaya göre kendisinin bir bilim olduğunu ileri süren Marxizm ve modernizmi tam karşı kutbuna yerleştiren muhafazakar paradigma da ideoloji kavramına kuşkuyla bakmaktadır. Marxizm ideolojiyi karşısında mücadele verdiği diğer siyasal akımları karalamak- değerlendirmek için kullanırken, muhafazakarlık da bir ideoloji sayılmamak hususunda inatçıdır. İdeolojinin problematik kavram oluşu, tarihte kelimeyi ikinci kez kullandığı bilinen Napolyon’un kelimeyi, “Birtakım eksantrik adamların ortaya attığı saçma fikirler” olarak betimlemesi dikkat çekicidir.

1. MODERNİZM VE SİYASET ANLAYIŞI

Postmodern kuramcılarca sert bir biçimde eleştiren modernizm kavramının tanımına değinmek daha fazla ilerlemeden yerinde bir tercih olacaktır.

1.1.Modernizmin Tanımı

Modernizm kavramı, 19. yüzyılın ortalarından sonra bilim, sanat ve kültür alanlarında yaşanan gelişmeyi genel olarak ifade eden bir “üst-kavram/ çatı” olarak da anlaşılabilir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan teknolojik birikim ve ekonomik büyüme modernizmin oluşmasına katkı sunduğunda modern yaşam tarihsellikte yoğunlaşarak determinist (determinist) bir çerçeveye oturdu. Yeni sürecin hayatın her alanını etkileyip Avrupa’ya hızlı bir şekilde yayıldığını, hatta giderek modernizm hayatın kendisi olmayı başardığını dillendiren Tüzen, determinist çizgiyi şöyle incelemektedir: “Modernizm, Batı Avrupa’nın kendi tarihsel ve toplumsal koşullarında ürettiği ve yine Avrupa’ya sağladığı avantajlar ve devam eden süreç sayesinde kendisinin efendiliğini üreten, buna karşılık diğer tüm ülkelerin aynı yolu takip etmesi gerektiğini ifade ettiği bir medenileş(tir)me projesidir. Bu proje

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Esat Çam’ın, “Siyaset Bilimi’ne Giriş” kitabının, Siyasal İdeolojiler ile ilgili bölümünün giriş kısmına başvurulabilir.

tarihte ideolojinin bir yöntem olmasını gerekli kılmaktadır” (Tüzen, 2008: 145)

Yeniçağa girişle birlikte dinden bağımsızlaşma süreci olarak başlayan modernleşme Rönesans sürecinden etkilenmiştir. “Reform süreciyle birlikte gerçekleşen, Rönesans dönemi evren, insan, din ve bilim anlayışıyla bir bakıma modernizmin felsefi temellerinin ortaya konulduğu bir dönem olmuştur. Aydınlanma çağı süreci yeni toplumsal algıların şekillenmesine etki etmiştir” (Tarhan, 2010: 20) diyen Tarhan teorik olarak çok haksız sayılmasa bile Rönesans ve Reform’un birbirinin mutlak tümleyenleri olmadığına dair görüşler bulunmaktadır. Bu anlamda bilime- bilimsel kuşku- deneye yüklediği misyonla Reformun kaderciliğini neredeyse tümüyle ortadan kaldıran Rönesans düşüncesi, Reformun kilise karşıtlığından yararlı olsa bile iki süreç arasında kopuş içinde süreklilik ilişkisine rastlanması, modernizm-postmodernizm ayrışmasında da üzerinde durulması gereken bir ilişki türüdür. (Ağaoğulları, 2011: 289-298)

Rönesans’ın ardından gelen Aydınlanma Düşüncesi ile birlikte seküler (laik) yaklaşımın ağırlık kazanması, teknik ve bilgiyi daha önemli kılmıştır. Dolayısıyla; “Artık insanlar doğal olayları ruhani biçimde değil, dünyevi unsurlarla açıklamaya başlamış, Bacon da deney ve tümevarım yöntemiyle ilahi takdir yerine insani nedenleri ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Bilimsel yol ve yöntemler geçerli olmaya başlamıştır” (Hampson, 1991: 75) Bu bağlamda Paul Kennedy modernizmi, “Rönesans sonrası” (Kennedy, 1990) olarak ifade etmektedir. İlerlemenin belirli bir amacı vardır o da ideal toplum düzenidir. “Aydınlanma ruhu, bireyin eğitimi, onu hem ailesinin hem de bizzat kendi tutkularının dayattığı, dar, akılcı olmayan görüşten kurtarıp, akılcı bilgiye ve aklın eylemini örgütleyen bir topluma katılmaya açılmasını sağlayan bir disiplindir.” (Touraine, 1995: 25-26). Böylelikle sekülerizm ve akılcılık ilişkisinin modern- ontolojik temelleri kurulmuş olur. Modernleşme süreçleri, hayatın her alanında değişim ve dönüşüm sürecinin olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla modernleşme pozitivizm (olguculuk), ulusçuluk, laiklik, kapitalizm, sanayileşme, kentleşme, bürokrasi, uzmanlaşma gibi süreçleri imler. “Modernleşme, Batı Avrupa merkezli olarak Ortaçağın sonlarında başlayıp, bugüne kadar devam eden ve sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda yaşanan büyük dönüşüm sürecini tanımlamak için toplum bilimciler ve tarihçilerin kullandıkları bir kavramdır” diyen Tarhan; toplumsal hareketler, ulus devletlerin oluşması, demografik hareketler, iletişim sistemlerinin gelişmesi gibi toplumsal dönüşümleri de modernizmin çeperine sıralar. Dolayısıyla modernleşme çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkar. “Bu olgu, etkileri dünya çapında görülen yeni bir hayat tarzı ve sosyal örgütlenme biçimini de beraberinde getirmiş-

tir. Bu tarihsel süreçlerin beslediği ve insanları modernliğin hem nesnesi hem de öznesi yapmaya çalışan değer ve vizyonlar ise ‘modernizm’ olarak adlandırılır.” (Tarhan, 2010: 6)

Bilim ve modernizm arasında dünyayı algılama ve yorumlama açısından benzerlik bulunmaktadır. Evrensel ölçütler ve akılcılık, modernizmin bilimsel boyut kazanmasında büyük etki sahibidir. Nitekim Bumin, konuyu şöyle ortaya koymaktadır: “Modernlik bir anlayış algısı, dünyaya farklı bir bakış açısı ve bu bakışın yöntemleri, yaklaşımı ve bilgi kuramsal araçları bakımından belli bir tarzda belirlenmiştir. Bu tarz, kendini evrenselci ve akılcı olarak tanımlar ki bilimin bu yaklaşımdaki payı büyüktür.” (Bumin, 1996:7)

Aklın gücünün farkına varılmasıyla beraber doğa kontrol altına alınmıştır. Gerçekleştirilen buluş ve sıçramalar, Batı düşüncesinde aklın önderliğinde sonsuz bir ilerleme dönemine girildiği inancını pekiştirmiştir. Kant ilerleme fikriyle, tarihe laik bir pencereden ve özgürlük anlayışıyla bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Modernizmi geçmişten keskin bir kopuş olarak değerlendirenler, kopuşun fiilen 17. yüzyılda gerçekleştiği inancındadırlar. İnsan hayatını; kapitalist gelişme ve sanayi devrimi ile hızlı bir şekilde alt-üst eden modernleşme süreçleri, Fransız Devrimi’nin kazanımlarını ideolojik arka planı olarak düzenlemiştir. Bu meyanda, “Modernizm taraftarı felsefeciler açısından Fransız devrimi, yeni bilincin hem temel araçlarından hem de onun dışavurumlarından biriydi, Fransız devrimi, modern dönemin amacının aklın önderliğinde özgürlüğe ulaşmak olduğunu ilan etmiştir” (Kumar, 1999:103) açıklaması önemlidir.

Fransız devriminin peşisıra gelen, “eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve adalet” duyguları önce insanın saflarını berkitti ardından özgürlük ve bilimin geliştirdiği teknolojik döngüsellikle, modernizmin karmaşıklaşmış alt yapısı oluştu. Bu aslında dikotomik bir birleşmeydi. Nitekim Wallerstein’a göre de, “Modernlik iki karşıt kavram olan teknoloji ve özgürleşmenin karmaşık bir birlikteliğidir.” (Wallerstein, 1998: 125) Yani özgürleşme ile birlikte teknolojik ilerleme olabileceği gibi özgürleşme ve disiplin altına alma durumu da söz konusu olacaktır. Fakat burada önemli olan değişimin kendisidir.

Kapitalist ilişkiler ağı içerisinde burjuvazi- işçi sınıfı arasındaki çatışkından beslenerek, daha önceki üretim biçimleri ve temel sınıf- statü gruplarını yeniden yapılandıran modern toplumun ayırt edici özelliği değişimdir. Marx-Engels’in kitabında durum şu şekilde ifade edilir; “Üretimin bu sürekli altüst oluşu toplumsal yapının sürekli kesintisiz olarak sarsılışı, sonu gelmeyen bir hareketlilik ve güvensizlik burjuva çağını daha önceki çağlardan ayırt eder.” (Marx-Engels, 1976: 29) Öte yandan Marshall Berman ise

modern hayatın beslendiği kaynakları Şöyle sıralar:

“Modern hayatın girdabı birçok kaynaktan beslenegelmiŐtir: Fiziksel bilimlerde gerçekteŐen, evrene ve onun içindeki yerimize dair düşünce-lerimizi deĐiŐtiren büyük keŐifler; bilimsel bilgiyi teknolojiye dönüŐtüren, yeni insan ortamları yaratıp eskilerini yok eden, hayatın tüm temposunu hızlandıran, yeni tekelci iktidar ve sınıf mücadelesi biçimleri yaratan sanayileşme, milyonlarca insanı atalarından kalma doğal çevrelerinden koparıp dünyanın bir başka ucunda yeni hayatlara sürükleyen muazzam demografik alt-üst oluşlar, hızlı ve çoğu kez sarsıntılı kentleşme; dinamik bir gelişme içinde birbirinden çok farklı insanları ve toplumları birbirine bağlayan, kapsayan kitle iletişim sistemleri; yapı ve işleyiŐ açısından bürokratik diye tanımlanan, her an güçlerini daha da arttırmak için çabalayan ve gitgide güçlenen ulus devletler; siyasal ve ekonomik alandaki egemenlere kaŐı direnen, kendi hayatları üzerinde biraz olsun denetim sağlayabilmek için didinen insanların kitlesel toplumsal hareketleri; son olarak, tüm bu insanları ve kurumları bir araya getiren ve yönlendiren, keskin dalgalanmalar içindeki kapitalist dünya pazarı.” (Berman, 1994: 28)

Sonuç olarak; “Modernleşme bir süreç olarak, geleneksel toplumdandan modern topluma doğru aşamalı bir geçiŐtir. İktisadi anlamda kapitalizmi, siyasal anlamda ise liberal demokrasiyi yücelten modernleşme süreci, ilerlemeci ve geri çevrilemeyen bir dönemi nitelirmektedir.” (Köker, 1993:49)

1.2.Modernizmin Temel Nitelikleri

DeĐiŐme ve gelişme olarak sınıflandırabilecek en genellenebilir özelliklerinin yanısıra modernizmi, Harvey’in tanımladığı şekilde de çözümlenmek mümkündür. “Genel olarak pozitivist, teknoloji merkezli ve rasyonalist eğilimli olarak algılanan modernizm, toplumsal düzenin rasyonel biçimde planlanmasıyla ve bilgi ve üretimin standartlaştırılmasıyla özdeşleştirilmektedir.” (Harvey, 1998: 21)

Durkheim, Simmel ve Parsons gibi sosyologlara göre modernlik, farklılaşmanın, uzmanlaşmanın, bireyselleşmenin, karmaŐıklığın, sözleşmeye dayalı ilişkilerin, bilimsel bilginin ve teknolojinin hâkim olduğu bir yaşam şeklidir. Modernliğin temel özellikleri genel olarak sanayileşme, laiklik, kentleşme, demokratikleşme ve modern bireyin haklarıyla birlikte gelişimidir.

1.3.SanayileŐmeden DemokratikleŐmeye Modernleşme AŐamaları

Modernleşme düşüncesinin ekonomik boyutu olan sanayileşme, tarihte belirli aşamalar geçirmiŐtir. Fabrikasyon üretim sürecinden gün-

müzde nükleer güç, elektronik bilgi- işlem ve otomasyon süreçlerindeki ciddi ilerlemeler, sanayileşmenin niteliğini değiştirmiştir. Hali ile modernleşmenin ekonomik gücü de farklılaşmıştır. “Modernleşmenin ekonomik yönü dendiğinde, kapitalist ilişkiler içinde inorganik enerjiye dayanarak üretim yapan sanayileşmiş bir toplum kastedilmektedir. Bu süreçte ürünler metalaşmış, emek ücretli hale gelmiş, liberal mülkiyet anlayışı kurumsallaşmıştır.” (Tekeli, 1998: 1)

Skolastik düşüncenin eleştirisi ve bilimsel düşüncenin önceliğini temel alan laiklik toplumsal hayatta akılcılığı kabul eder. “Akla önem veren ve akıl öncülüğünde ilerlemeyi temel alan Aydınlanma düşünürlerinin önemli özelliklerinden biri de, Ortaçağ’dan ne almışlarsa onu sekülerleştirmeleridir” (Çiğdem, 1993: 15) diyen Çiğdem’e bu ilerleme sürecinde aklın ve bilimin ışığında toplumsal süreçler inşa edilmiştir.

Modern toplumlarda laikliğin iki özelliği belirgindir: bireycilik ve çoğulculuk. Bireycilik bakımından; “Din, modern tanımında, otoritesinin bireyin özel hayatının bir bölümüne indirgenmesi şeklinde, içeriğini genişletmek ve dogmatik tutarlılığını ihmal etmek suretiyle yeniden tanımlanmakten” (Tazegül, 2005: 43), çoğulculuk, toplumun değişik halk kesimlerinin aynı haklara sahip vatandaşlar olarak birarada ve yanyana yaşama şeklidir.

Kentleşme olgusu, modern dünyanın ruhunu yansıtmaktadır. “Kentleşmeyi, geniş anlamda, ekonomik gelişmeye koşut, toplum yapısında işbölümü, uzmanlaşma ve örgütlemeyi artıran, insanların dünya görüşlerinde, değer sistemlerinde ve davranışlarında köklü değişmelere yol açan bir toplumsal gösterge olarak ele alanlar çoğunluktadır” (Keleş, 1982: 25) şeklinde görüş bildiren Keleş, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente yapılan göçlerin sadece ekonomik kazanç bağlamında değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Modern yaşam tarzını ve ilişkiler ağını da bireylere sunan kentleşme olgusu, bir yandan gelenekselleşmiş değer yargıları ve göreneklerin yerini modernizmin sunduğu yeni değer yargıları ve alışkanlıkların almasını sağlarken diğer yandan bir kentler tarihi olarak da okunabilecek medeniyetin gelişim tarihi, geçmişle- bugün arasında sürekliliği sağlaması itibarıyla kilit önemdedir.

İnsanlığın vazgeçilmez ideali ve zaman-mekan ayırdı olmaksızın özlem duyduğu kavramlardan biriside demokratikleşmedir. Dolayısıyla siyasal sistemde ideali yakalama süreci demokratikleşme olarak tarif edilebilir. Şaylan demokratikleşmeyi, “Demokrasi, sözcük anlamıyla değerlendirilmekten ziyade, bugünün dünyasında hemen hemen her yerde bir özlemi, vazgeçilmez bir ideali temsil etmektedir” (Şaylan, 1998: 1) biçiminde ele almaktadır. Evrensel bir amaç olan demokratikleşme, toplumlar arasında kül-

türel farklılıklar ve birçok değişkene bağlı olarak tanımlanabilir. “Demokrasi herşey ya da hiçbir şey değildir. Demokratikleşmenin farklı biçimleri ve doğal olarak farklı düzeyleri olabilir” (Giddens, 2000; 84) diyen Giddens, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında en baskıcısından en özgürlükçüsüne tüm siyasal sistemleri etkisi altına alan süreci, “özgürleştirme politikalar” olarak adlandırırken, özgürlük- demokrasi ilişkisinin altını çizmektedir. Düşünre göre “özgürleştirme dalga (emancipatory politics)”, toplumda öyle bir atmosfer yaratır ki, en tutucu siyasal ideoloji bile ayakta kalabilmek, kitlelerle buluşabilmek için kendi içerisinde kısmi de olsa bir açılım gerçekleştirilmeye mecbur kalır. (Giddens, 1991: 210) Dural, Giddens’in kuramını şöyle açıklamaktadır:

“Rasyonel aklın üstünlüğüne atıfta bulunarak, rasyonel politika- lar üretmenin sadece teknoloji- bilimle sınırlandırılmayacağını, bunun ister istemez siyaset ve kültürü de kapsayacağını altını çizen Giddens, özgürleşen politikada üç genel politik eğilimin hissedilmeye başladığına değiniyor. Marxizm gibi radikal akımların yanısıra, liberalizm ve muhafazakarlığın da özgürleşme dalgasından nasiplerini aldıklarını vurgulayan Giddens, liberalizmin bireyin kazanımları ve özgürleşmesi sonucunda liberal devletin bünyesinde gündeme gelen bir evrim sürecini taşıyarak, radikal devrim projeleri üreten Marxizmden ayrıldığını savunuyor. Daha sonra ise muhafazakarlığın politik özgürleşme ile elde ettiği kazanımlara sıra geliyor. Giddens’a göre, hem liberal, hem de Marxist görüşlere karşı tezler ortaya atan muhafazakarlık, bir yandan “aşırı özgürleşme politikalarına” ve modernizmin oluşturduğu toplumsal anormalliklere başkaldırıda bulunurken, diğer yandan modernizmin, özgürleşme politikalarının tüm nimetlerinden azami ölçüde faydalanmaktan da geri kalmıyor.” (Dural, 2010; 32)

Modernizmin özelliklerinden biri olan demokratikleşme, kendi içinde bir takım standartlara sahiptir. Yılmaz söz konusu standartları, “Demokratik rejimlerin sahip olması gereken asgari bir takım özellikleri olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Bu standartlar, siyasal özgürlükler, hukuk devleti, iktidarın sınırlandırılması, kuvvetler ayrılığı, laiklik, demokrasi kültürü, sivil toplumun varlığı şeklinde sıralanabilir. Bu özelliklerle paralellik gösteren demokratik unsurları, bireye ve kişiliğe saygı, bireysel özgürlük, rasyonelliğe inanç, eşitlik, adalet, kanuni yönetim ve hukuk devleti, anayasacılık ve çoğunluk yönetimi” şeklinde sıralanmaktadır (Yılmaz, 1996; 86).

1.4. Modern İnsan

Yerleşik kalıpları ve değerleri eleştirme özelliğine sahip olan modernizmin yarattığı insan modelinin, uygulama olarak modern düşünceyi bilinçli eylemleri ile hayata geçirdiğini savlayan Tarhan,

“Modern insan, geleneksel değerlerin yerine, modern unsurları tercih eden, sürekli bir gelişme düşüncesi taşıyan modern toplumun temel taşıdır. Böylece modern toplumda kişiler bilinçli olarak eylemde bulunarak, bilinçli bir biçimde seçim yapmaktadırlar” (Tarhan, 2010; 27) derken, Touraine konuya, “Modern insan, yalnızca kendisine karşı sorumlu olan insandır” (Touraine, 1995; 392) betimlemesiyle katılmaktadır. Dolayısıyla çağdaş anlamda bireyleşme veya özgür iradesiyle kendini gerçekleştirebilen modern insan ortaya çıkmaktadır.

İnsana sunulmuş yaşam biçiminde farklı siyasal düşünceleri ifade etmek ve özgürce hayata geçirme şansı teknik anlamda mümkündür. Ayrıca ekonomik alanlarda sınırsız talepleri peşinde atomize tipin tam da kapitalist sisteme uygun prototipini oluşturan “tüketici birey”, kendi emek gücü üzerinde özgürce tasarrufta bulunmaktadır. Bireyin şekillendirilmesiyse, modern hayata uygun kalıba aktarılmasıysa daha hayatının ilk yıllarında tüketici kimliğinin kendisine kazandırılmasıyla başlıyor. Reklam olgusu üzerinden kapitalist eğitim dizgesi eğitimine ilk adımlarını atan birey, birey olarak şekillenirken aslında kapitalist kültür çerçevesinde yoğruluyor. Dural- Dural, Zuppa ve Borzekowski- Robinson üzerinden, şu şekilde özetliyor: “Kitle iletişim araçlarının insan zamanının bütününe kapsamaya başladığına değinen Zuppa, çocuğun ilk sosyalleşmeye başladığı aile kurumuna adım atar atmaz, bireydeki tüketici kimliğinin de şekillenmeye başladığına dikkat çekmektedir. Aile içerisinde kalan çocuğun okul dönemine dek yiyecek- içecek alışkanlıklarını belirleyen biricik faktörün reklam iletileri olduğunu öne süren Zuppa’ya katılan, Borzekowski- Robinson, sosyalleşme sürecinde çocuğun reklam iletilerine verdiği tepkimelerle gerek ürün seçimi gerekse temininde, talepkar tüketici konumuna yükseldiği inancındadır.” (Dural- Dural, 2015: 54-55) Üstelik postmodern görüntünün bu sistemi aşamadığı ya/ ya da ortadan kaldıramadığı gibi, onu parçalayarak bireyi kitleler içinde kendine yakın gettolara hapsettiğine dair hızla yükselen inanç; postmodernizmin eleştirileriyle bunalan modernizmin lanetinin, postmodern algı eşliğini köşeye sıkıştırmaktan geri kalmadığını gösteriyor.

1.5. Modern Siyaset Anlayışı

Modern siyasetin tanımlanmasındaki en önemli ayırım siyasal alan ve toplumsal alan ayırımıdır. Modern siyasal alanın temel özelliği toplumla çok yakın ama hayli gerilimli bir noktada ilişki geliştirmesidir. Siyasal alan olarak tanımlayabileceğimiz kurguya özgünlük katan derinlik, skolastik düşüncenin dağılması ile başlar: “Locke toplumu siyasetten ayrı, özerk ve ona önsel bir varlık olarak, siyaseti de toplumsal olanın hakkı olarak kurgular. Yaşam, özgürlük ve mülkiyet gibi doğal hukukun temel ilkeleriyle etkin bir eşitlik ve özgürlük durumu olan doğa durumundan uygar topluma geçilmesinin nedeni de bu hakların daha iyi korunmasıdır.” (Tarhan, 2010; 30)

Ayrıca diğer bir ayırım noktası da siyasal alanla ve ekonomi arasındaki ayırımıdır. Bu durum aynı zamanda devletin konumunu da açıklar. Ekonomik alanla siyasal alanın birbirinden ayrımını tarihsel süreç içerisinde açıklayan Ağaoğulları, bu konuyu, “Modern devletin kuruluşundaki en önemli ayırım olan ekonomi ve siyasal alan arasındaki ayırım, devletin neden merkezi ve toplumun üzerinde bir kurum olarak ortaya çıktığını açıklar. Mutlakıyetçi devletin oluşumu, bir yandan feodal üretim tarzındaki aristokrasinin sınıf iktidarını sarsan dönüşümler, öte yandan hala ekonominin marjında kalan kentlerde kapitalist meta üretiminin gelişmesiyle belirlenmiştir” (Ağaoğulları, 1990; 217) şeklinde ele alırken, modern çağda toplumsal ilişkilerin, “Toplumsal Bilinç Halleri” ve “Ekonomik İlişkiler” olarak ikiye bölün Gramsci, sivil toplumun karmaşık yapısını, karşılıklı ilişkiler ağı “intercourse” terimiyle tanımlıyordu. (Yetiş, 2003) (Dural, 2014:328)

Bu arada feodal sistemde meydana gelen iki dönüşüm, devletin gelişimini etkilemiştir. Giddens’a göre modern devletin siyasal ruhu, söz konusu iki dönüşümle beraber, üç şekilde kendini göstermiştir: “Feodalizmdeki dönüşümler ile mutlakıyetçi devletin gelişimi arasındaki bağlantı konusunda dikkat çeken üç önemli gelişme vardır: Sözleşmeye dayalı hak ve yükümlülükleri koruyan ve genişleten merkezi-yasal bir düzenin oluşması; devlet iktidarınca kontrol edilen bir para sistemi ve merkezi vergilendirme sistemi.” (Giddens, 1980; 50) Bu aynı zamanda modern bir proje olarak devleti işaret etmektedir.

Birey, tüm kutsanışına rağmen modernizm tarafından hukuk ile sınırlandırılmıştır. Rousseau’nun genel irade olarak tanımladığı halkın

iradesi, toplum sözleşmesine göre, özne siyasal topluluğun, egemen halkın, milletin içinde kaybolur. Yani birey olmaktan çıkar ve kolektif bir iradenin parçası olur. Modern devletin gücü topluma dayalı olmasından gelir. Sonuç olarak devlet meşruiyetini toplumdan almış olur. Modern tarihte devlet ve toplum arasında ki çatışma sona ermiştir. Devlet eskisi gibi merkezi bir güç olmaktan çıkmıştır. Liberalizmle birlikte devletin yönetim anlayışı değişmiş devlet topluma derinliğine nüfus etmiş ve bireyler devlete karşı direnme gücüne sahip olmuşlardır.

Modernizmin ekonomik boyutu olan kapitalist ağlar aynı zamanda burjuva toplumunu meşrulaştıracak pazar alanlarını oluşturur. Habermas konuya ilişkin olarak, “Liberal- kapitalist toplumsal yapıda, üretim ilişkileri geleneksel otoriteden bağımsızlaşmış, toplumsal bütünleşmeyle ilgili bir takım görevleri de üstlenmeye başlamıştır. Böylece pazar, burjuva toplumunun meşrulaştırıcı öğelerini sağlayan temel güç haline gelmiştir” (Habermas, 1975; 20-22) saptamasında bulunmaktadır.

Modernizmin temeli olan Aydınlanma düşüncesi evrensel doğrulara, ilerlemeci tarih anlayışına, akla vurgu yapar. Modern dönemin siyasal düşünürleri tek bir felsefe etrafında birleştiği için farklı siyasal akımlar modern ideolojilerden kolaylıkla ayrılmaktadır. Aydınlanma düşüncesi modernizmde; ulus-devlet, egemenlik, laiklik kavramlarını sabitlemiştir. Yöneten yönetilen ilişkilerinin değerlendirilmesi de temel de Aydınlanma düşüncesinde belirli sabitelere göre yorumlanmaktadır. Modernizm siyasal iktidarı olumlu ve olumsuz yönleriyle kabul etmiştir. Olumu yön; itaati onay ile sağlama çabası iken olumsuz yön ise zor ve baskıdır. Modernite dolayısıyla aydınlanma, temelinin akılda yani rasyonel düşüncede ve bilimde bulur. Dolayısıyla epistemolojik olarak modern siyasal iktidar sağlam bir felsefi temel oluşturmuştur.

Modern siyasette, iktidar kullandığı mekanizmaları kurumsallaştırır. Dolayısıyla iktidara karşı koymanın hem iktidardakiler hem de ona karşı çıkanlar tarafından kurumsallaşmaya zarar vermeyeceğini bilmektedirler. Tam tersine kurumsallaşma ve süreklilik özellikleri ile iktidar daha da gerçeklik kazanmaktadır. Bu gerçekliğin doğasını da merkezilik, uyumluluk, teklik oluşturmaktadır.

Doğa durumu ve toplum sözleşmesi kavramlarıyla somut gerçekliğini düşünsel düzeyde ifade eden egemen devlet, hem akılda hem pratikte meşrutiyetini kabul ettirmiştir. Ontolojik ve epistemolojik olarak devlet ve iktidar aynı gerçeği ifade eder. Modern dünyada insanlar iktidar karşısında bir sınıfın ya da ayrıcalıklı bir azınlığın üyesi olarak tanımlanmıştır.

1.6. Modernleşme Yabancılaşma ilişkisi ve Modernleşmenin Siyasete Etkisi

Modernleşme ile beraber yabancılaşma bireyde oluşmaya başlar. Birey yabancılaşma gerçeği ile birlikte siyasal kurumlara karşı güven duymamaya başlar. “Modernliğin yapısı (kurumlarıyla, günlük yaşam tarzıyla, kognitif ve normatif temaları ile ve bir kimsenin istediği gibi) bireye zorunlu olarak yabancı, güçlü ve esas itibarıyla de kendi yaşamını ve sorumlu bulunduğu diğer bireylerin yaşamlarının alt üst eden zorlayıcı bir kuvvet olarak gözükür.” (Berger ve Keller, 1985; 135)

Modern toplumda kişinin birey olma amacı, bireyin ise siyasal kurumlara yabancılaşmasına rağmen politikanın içinde bürokrasinin çok güçlü olduğunu görmekteyiz. Bürokrasinin modern süreçte ciddi sorunlar yaratması aynı zamanda politikaya da yansımıştır. “İdeolojik ve kurumsal karakterlerinden bağımsız olmak üzere gelişmiş endüstri toplumlarında insanlar, giderek gözle görülür bir hal alacak şekilde politika ve sembollerine yabancılaşmışlardır.” (Berger ve Keller, 1985; 202)

Modernizmin kurgulamış olduğu siyasal yaşam sadece bürokrasi ile sınırlı kalmaz. Günlük yaşamın belli başlı alanlarından kendini gösterir. “Geniş halk tabakaları için siyasal yaşam, anonim, anlaşılmaz ve yabancı olmuştur. Bürokrasiden kaynaklanan hoşnutsuzluklar sadece siyasal alana yansımaz. Siyasal alan dışında da modern toplumun belli başlı tüm kurumları soyut hale gelir. Bu kurumların tamamı bireyin günlük yaşamında hiç anlamı olmayan veya pek az anlamı olan formel ve son derece uzak varlıklar olarak vücut bulurlar.” (Berger ve Kellner, 1985; 202)

Modernitenin hem öznesi hem nesnesi olması bakımından insan sistemle kendini özdeşleştirmeye çalışır. Kamusal yaşama katı-

lım yabancılaşmasını engeller. “Bütünleşme (Entegrasyon) bir biçimde bireyin siyasal sistemle kendini özleştirmesi anlamına gelmektedir. Bireyin kamusal yaşama katılması, siyasal sisteme yabancılaşmasını önler. Bireyin üretilen değerlere katılımı, planlama süreçlerinde yer alması, alternatifleri seçme hakkı olması ve uygulamaların denetimini yapabilme olanaklarına sahip bulunması, bireyin siyasal/toplumsal sistemle bütünleşmesini ve katkıda bulunmasını sağlar. Böylelikle, bireyin toplumsal sisteme bağlılığı ve toplumla dayanışma duyguları artar.” (Çukurçayır, 2000; 52)

Modernleşme siyasal ve ekonomik alanda eşitsizliğe neden olmaktadır. Eşitlik kavramının göreceliği kavrama farklı değerlere göre anlama yüklememize neden olmaktadır. “Ekonomik güç siyasal etkiye dönüştürüldüğünden ekonomik eşitsizlik siyasal eşitsizliğe yol açmakta, ayrıca, geliri yüksek olanlar daha eğitilmiş ve siyasal konularda daha bilgili olduklarından ve siyaseti daha çok etkileme duygusuna sahip olduklarından, eşitsizlik daha da belirginleşmektedir.” (Yılmaz, 1995; 28)

Modernizm kendine benzer alt ideolojileri de ortaya çıkarmıştır: “İleri derecede bireyselleşmiş insanların sosyalizasyonu için modern sosyal yapılar gereksinim duyulan içeriği temin etmişlerdir. Aynı zamanda modern toplum, bireyselliğin ön plana çıktığı ideolojilerin ve ahlak sistemlerinin doğuşuna neden olmuştur. Yabancılaşma ise aynı bireyselleşme olayının kardeş bileşenidir. Yabancılaşma bireyselleşmenin bedelidir.” (Berger ve Kellner, 1985; 217-218)

2. POSTMODERNİZM VE SİYASET ANLAYIŞI

Postmodernizm iki temellendirmeye göre açıklanmaktadır. Birincisi ideoloji olduğu, diğeri ise felsefe olarak derinliği olan bir anlatı olduğu şeklindedir. Yaşadığımız çağın ideolojik argümanı olduğu görüşünü özellikle Postmodernizmin hedef tahtasına koyduğu meta teorileri taraftarları tanımlamakla beraber epistemolojik kökeninin olmadığı iddiasında da bulunanlarda mevcuttur.

“Postmodern felsefeciler için ideolojilerin sonu tezi kesinlik kazanmış, hatta kararlaştırılmış bir söylem olması itibarıyla, asla ideolojik bir tez ve/veya söylem şeklinde ifade edilmemektedir. Söz konusu fel-

sefeciler ve sosyal bilimcilerin gözünde ideoloji kavramı, artık geçerliliğini yitirdiği söylenen büyük anlatılara, toplumu ve onun tarihsel dinamiğinin yanı sıra insanın varlığının nedenini belirli bir yapısal bağlantı çerçevesinde değerlendiren ve totalite içinde gelişen homojen kuramlara tekabül etmektedir.” (İnce, 2010: 22-23)

Kavramı açıklamaya çalışan Terry Eagleton, “Postmodernizmin, kültüralizmi, kendisini meşrulaştırma ve aynı zamanda ekonomik gerçekliklerden koparılma buna bağlı olarak ise hala var olan kapitalist toplumdaki gerçekliklerin örtülmesi yönünde araçsallaştırdığını vurgularken, postmodernizmin kendisinin bir ideoloji hatta dogma olduğundan yola çıkar. O nedenle Eagleton’a göre, ideolojilerin aşıldığı söyleminden daha ideolojik bir söylem olamaz.” (İnce, 2010: 23)

Postmodernizm kaynaklı birçok konu spekülative olmakla beraber aynı zamanda ideolojiktir. “Postmodernizm ilhamlı demokrasi tartışmalarının özünde siyasetten arındırılmış (depolitikleştirilmiş) bir siyaset anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığı ve bunun da ideolojik olmak anlamında hiç de masum olmadığı söylenebilir.” (Güney, 2006; 179)

2.1. Postmodernizmin Tanımı

Çoklu yapısı ve karmaşık değerlendirilmeleriyle, Postmodernizm tam olarak nedir? sorusuna birden fazla yanıt vermek mümkündür. Postmodernizm her şeyden önce bir olgudur. Kapitalizmin küresel zaferini yorumlayan alternatif bir tarihsel açıklama modelidir. “Postmodernizm, bozarak yeniden anlamlandırmayı (deconstruct) ilke edinen kültürel bir olgudur. Bu denli belirsiz, muğlak ve kendi içinde çelişkiler, gerginlikler ve ikilemler içinde olan bir terimin dünyayı açıklamak için kullandığı metodolojinin uygunluğu da tartışmalıdır. Bu anlamda postmodernizm yerine oturmamış, ayakları havada kalan bir sifattan öteye geçememektedir.” (Okyayuz, 2000;142-143)

“F. Jameson’un geç kapitalizmin mantığı, A. Huyssen’in neomodernizm, Marc Auge’in üst-modernizm, E. Gellner’in görecelik, Guy Debord’un gösteri toplumu olarak adlandırdığı” (Tarhan, 2010; 104) postmodernizmin kesin ve net bir tanımını yapmak mümkün görün-

memektedir.

Kavramın modernizmle ilişkilendirerek düşünerek tanımlamaya çalışırsak: “Modernizm sonrası, modernizm ötesi veya postmodernizm, aynı paradigmatik çerçeveyi ya da uygarlık düzlemini paylaşmakla beraber, modernliğe ve onun düşünce tarzı olan modernizme yapılan içsel eleştiri ve alternatif geliştirmeye yönelik çabaların tümü, felsefe, bilim, sanat, mimari, şiir ve sosyal yaşamın değişik alanlarında modernizmi eleştiren, sorgulayan, reddeden anlayış, düşünce ve oluşumlar.” (Yılmaz, 1996; 91-92)

Kendine özgü örgütleyici ilkelere sahip ve toplumsal birikimin sonucu modernlikten kopma olarak tanımlayabileceğimiz; “Postmodernizm, kültürel ve politik boyutlarıyla birlikte bir epistemoloji, bir metodoloji ve bir toplumsal ontolojiyi içine alır. Aynı zamanda toplumsal hayatın kavramlaştırılması ve incelenmesi konusunda geliştirilmiş geleneksel makro ve mikro yaklaşımlara bir alternatif sunar. Ne birey ne de kolektivite ilgi odağıdır. Aksine toplumsal gerçekliğin, bu iki uç nokta arasında var olduğunu söyler.” (Murphy, 1995; 7-8)

Ancak postmodernizm bir sentez değildir. “Modernizmi ve aydınlatmayı küçültme, Marksizm’e karşı gelme temelinde pozitivist, çoğulcu, bilinemezci etiketiyle yeni dünya düzeni savunuculuğudur.” (Okyayuz, 2000;163)

“Baudrillard, Lyotard ve Derrida gibi düşünürler ise postmodernizmi, liberalizm, Marksizm ve benzer büyük söylemlere karşı, tarihin yeniden yorumlanmasını sağlayan bilimsel-sistemik bir yöntem olarak görmektedirler.” (Tarhan, 2010; 105)

Kavramın kökenine bakacak olursak; “Postmodernizmin tarihsel ve kültürel temellerini anlamak için Antik Yunan Felsefesine özellikle de Sofistlerin görüşlerine yer verilebilir. Sofistlerin septisizmi, rölativizmi ve nihilizmi postmodernistlerce çağı anlamak ve açıklamak için temel kaynaktır. Bilindiği gibi Sofistler insanı, her şeyin ölçüsü olarak kabul eder.” (Gökberk, 1985;43)

Postmodernistlerin Sofistlerden sonra gerek fikri gerekse kültürel anlamda en fazla etkilendikleri akım ise bunalım felsefesi olarak da adlandırılan felsefedir. Özellikle J. J. Rousseau ile başlayan modernizm eleştirileri, Nietzsche, Heidegger, Spengler, Danilevski gibi düşünürlerin etkisiyle en üst noktaya varmıştır. Yine sürecin devamında

gelen Frankfurt Okulu ve takipçileri de postmodernizmi ve ilkelerini belirleyen en önemli akımlardan birisi olmuştur. Moderniteyi doğrudan doğruya kuramın merkezine oturtan bu akımın temsilcilerinden Adorno ve Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği adlı eserinde akılcılığın, modernizasyonun, aydınlanmanın ve mantığın iki yüzlülüğünü ayrıntılı bir biçimde ifade etmişlerdir: “Bir yanda bilgi ve idrak sayesinde insanlığın olgunluğa ulaşabilmesi için ortaya çıkardığı özgürleştirme potansiyeli; öten yanda ise sömürünün ve iktidarın teknolojik potansiyeli. Adorno ve Horkheimer, aydınlanmayı diyalektik bir biçimde tanımlamışlardır ve yine ancak ve ancak aydınlanmanın kendisini aydınlatabileceğini iddia etmişlerdir.” (Okyayuz, 2000;145)

Lyotard postmodernizmi bir kopuş olarak değerlendirmektedir. “Bu süreçle toplumlar postmodern çağa girmekte ve çağa özgü post-endüstriyel ekonomik yapılanma giderek yaygınlık kazanmakta, böylece bilginin de konumu değişmektedir. Bu değişime koşut olarak sanayi toplumuna özgü anlatısal bilginin yani büyük anlatıların yerini dil oyunlarının çoğulculuğu almıştır. Lyotard özellikle enformasyon teknolojisinin bilgi üzerindeki etkisini iki boyutta çözümlenmiştir; bü-tünselin yerini parçacılığın alması ve evrenselin yerini yerelin alması.” (Tarhan, 2010; 111-112)

Jameson’a göre postmodernizm geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak çözümlenmektedir. Yani modern bir olgu olarak postmodernizmi değerlendiren Jameson, sermayenin hacminin ve sınırlarının büyümesi ile postmodern durumu ilişkilendirir. Buna örnek olarak çok uluslu şirketleri vermektedir. “Postmodernizmde kültürel mantığın değişmesine karşın, temel ekonomik yapı kapitalizmin erken biçimleriyle tutarlıdır, dolayısıyla ekonomik yapılanma modern kalmaya devam etmektedir. Üstelik yeni kültürel yapılanma kapitalizmin kendisini korumak amacıyla geliştirdiği bir sistemdir. Bununla birlikte değişimler yoluyla dünyanın artık eskisi gibi olmayacağı da kesindir. Ancak yaşadığımız değişim modernleşme ve endüstrileşmenin yaşamış olduğu krizlerle karşılaştırılamayan, daha zor algılanan, daha az dramatik, daha akıcı ve daha kapsamlı bir yaşam dönüşümünü kapsamaktadır.” (Jameson, 1994;18-21)

Yerleşme postmodernizmin doğmasına ve gelişmesine katkı sunmuştur. “Postmodernizmin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağla-

yan en temel unsurlardan birisi yerel ve azınlık kültürlerine söz hakkı veren medyaların ve politik ortamın gelişmesidir. Böylece 18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sının akıl ve ilerleme için öngördüğü evrenselcilik ve etnosentrik anlayış değişmeye başlamıştır.” (Touraine, 1995; 208)

Postmodernizm, söylemlerinde görülen aşırılıklara rağmen bir çağın kapanıp başka bir çağın açılması anlamında bir kopuşu ifade etmez. Burada Modernizmle paradoksal bir ilişki söz konusudur. Modernizmin kendi içinde varılan sınırların sonrası, o sınırlardan itibaren geriye dönük bir kökten sorunsallaştırma girişimi ve yeniden değerlendirme çabası olarak belirtilebilir.

Arnold Toynbee Bir Tarih İncelemesi (1933) adlı eserinde modern dönemin I. Dünya Savaşıyla sona erdiğini, bundan sonraki dönemin Postmodern dönem olduğunu ileri sürerek ilk kez Postmodern terimini kullanmıştır. Yine 1934 yılında Amerika'da yayınlanan bir şiir antolojisinde Postmodern sözcüğü yer almıştır. 1950'lerde Modernizmdeki hemen tüm olgulara bir tepki olarak ortaya çıkıp mimarlık, sanat, politika, eğitim, toplum gibi çok farklı alanda kendinden iyice söz ettirmeye başlayan Postmodernizm 1980'lerin başlarında yaygın olarak kullanılan bir kavram olmuştur.

Postmodernizmin, ekonomik ve toplumsal koşullar anlamında başlangıcı ve kaynakları II. Dünya Savaşı sonrasında bulunabilir. Düşünsel temelleri ise karmaşık bir şekilde çok daha öncelere uzanmaktadır, ama yine de bir belirleme yapmak gerekirse Nietzsche ve sonrasında Postmodernizmin düşünsel kavram ve kategorilerinin ipuçlarını bulabiliriz.

2.2. Postmodernizmin Modernizm Eleştirisi

“Postmodernist düşüncenin ana eksenini, modernitenin yarattığı fikir tekeline ve toplumlarda yol açtığı acılara karşı bir protesto ve özgürleşim arzusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernitenin yol açtığı tekilliğe karşı farklılıkları, çoğulluğu ve kimlikleri öne süren François Baudrillard, Jacques Derrida, Jean-François Lyotard ve Zygmunt Bauman gibi araştırmacılara göre “hakikatin, adaletin, demokrasinin tek bir versiyonu yoktur. Ve tabii ki, toplumlarda tek bir inanç sistemi olması için de herhangi bir istek yoktur” (Baudrillard, 2002; 34)

Modernite ile postmodernite arasında benzerlik hatta aralarında bir devamlılık ilişkisi olduğu iddia edilebilir. Henri Lefebvre'nin de çalışmasında belirttiği gibi, "Modernite aslında toplumsal tarihin, belirsizlik, görecelik ve rastlantısallığın önem kazandığı bir dönemi nitelendirmektedir." (Vergin, 2008; 211)

Beaudelaire modernitenin parçalanmışlığını, muğlaklığını ve gelip geçiciliğini vurgulayarak postmodern akımın tarifine de uygun düşebilecek bir değerlendirme yapmaktadır. "Modernite geçici olan, müphem olan, rastlantısal olandır; yani sanatın bir yarısıdır, diğer yarısı ise ebedi ve değişmez olandır." (Vergin, 2008;211)

Derrida'nın da belirttiği gibi artık bahçe etrafında çitler çekilmiş bulunmaktadır, çıkış yoktur. Ufuk daralmıştır. "Postmodernist görüş bu nedenle, toplumları yeniden oluşturmak, yapılandırmak ve düzeltmek için modernizme karşı bir proje geliştirmek başarısız olmaya mahkûm anlamsız bir çabadan ibarettir." (Lyotard, 1996; 48). François Lyotard'ın belirttiği gibi postmodern durumu düzeltmek ve üstesinden gelmek için nafile turlar atmaya gerek yoktur. Postmodern durumu, insanların dünyaya ve günümüze ilişkin kayıtsızlığıyla, olan bitene aldırılmamasıyla betimleyen Lyotard'ın değerlendirmeleri nihilizmi de çağrıştırmaktadır. Lyotard'a göre durum çıkış yolu anlamında ne kadar vahim gibi görünse de bu durum da dahi nefes almanın yolları vardır.

Postmodernizm, modernizmin çelişkili modellerini göz ardı ederek gündeme gelmiştir. Modernitenin yıkıcı yanlarını aşmayı hedefleyen postmodernizm, günümüzde tam da modernitenin bu yıkıcı yanının parçası haline gelmiştir. Yıkıcı bir modernitenin kökleri Aydınlanma Çağında değil, tüm insani değerlerin kar ve verimlilik değerlerine göre ikinci planda tutulduğu gelişme tasarımı aranmalıdır.

Postmodernizm, kültürel ve siyasal boyutlarıyla birlikte bir epistemoloji, bir metodoloji ve bir toplumsal ontolojiyi de içine almaktadır. "Postmodernizm toplumsal yaşamın kavramsallaştırılması için geleneksel makro ve mikro yaklaşımlara bir alternatif sunar bu nedenle de, postmodernizmin yeterince anlaşılabilmesi için geleneksel ön yargıların terk edilmesi, bilginin ve düzenin standart yorumlarının bırakılmış olması gereklidir." (Murphy, 1995;7-8)

Postmodernizm-modernizm ilişkisi ve postmodernizmin modernizme karşı olduğu ilerleme anlayışı, rasyonalizasyon, sekülerizm ve nesnelliği şeklinde özetlenebilir. “Bir bakıma modernliğe yöneltilen postmodern eleştiriler evrenselleştirici, her şeye hâkim bir aklın bazı olumsuzluklarını ortaya koymakla birlikte modernliği toptan reddedici bir tutumu haklılaştırmamaktadır. Temel sorun modernliğin yeni bir anlayışını geliştirmekte yatmaktadır.” (Bilgin, 1995; 147-148)

2.2.Postmodernizmin Temel Özellikleri

2.2.1. Pragmatizm

“Postmodernizm, kurucu teorilerden kaçınır ve dilin işlevi üzerine yoğunlaşır. Bu anlamda postmodernizm felsefi ve etik pragmatizme kayar. Postmodernizmde bir teorinin ya da yorumun doğruluğu, gerçeklik ile bağlantısına bakılarak değil, uygulamalarının pratik sonuçlarına bakılarak anlaşılır. Kapsayıcı ve bütünlükçü bilgi teorilerine dayanmasa bile, yaşanmış deneyimler, bazı pratik ve yararlı sonuçlara yol açabilir.” (Berktaş, 2010;156). Dolayısıyla teoriden sonra pratik değil, pratikten hareket edilerek teoriye ulaşılmaya çalışılır.

2.2.2. Din ve Geleneklere Vurgu

Aydınlanma geleneğinden bir kopuş olarak dinin köktenci bir anlayışla yeniden keşfi, modernist söylemin iflasına ilişkin düşüncelere bir tepkiyi de yansıtmaktadır “Modernitenin dayandığı Aydınlanma geleneğini ve bu geleneğin temel taşları olan rasyonalizm ve bilim mitolojisini ciddi bir biçimde sorgulayarak, modernlik projesinin temellerini sarsan postmodernist yaklaşım, modern ideolojilerin, yaşam biçimlerinin, estetiğin, epistemolojinin hegemonyasına karşı koyarak da alternatif teolojik bakış açılarının ve yaşam biçimlerinin yolunu açmış ve onlara entelektüel anlamda meşruiyetin çerçevesini hazırlamıştır.” (Dağı, 1992; 279). Postmodernizmin özellikle geliştirmekte olan ülkelere yönelik en önemli özelliklerinden biri de din ve geleneklere yani dinsel ve tinsel canlanmaya ilişkin genel ilkeleridir. Batı karşıtı aydınları en fazla etkileyen ve ilgilendiren özellik de bu

olmuştur.

Jameson'a göre, bu tür yeni dinsel formasyonları, tinselliğin tanımı gereği artık neredeyse ortadan kalktığı bir durumda insanlığın tinselliğe duyduğu evrensel bir yönelişi şeklinde yorumlamak yersiz ve duygusal bir davranış olacaktır. "Postmodernizm ile birlikte önemi artan din, çok kültürlülük ilkesi doğrultusunda kendisine daha çok geleneksel, tinsel ve kültürel alanda yer bulmuştur. Nitekim postmodernizm, yalnızca ilahi dinlerin değil, en garip dinsel mezheplerin de geri dönüşünü belirlemektedir." (Jameson, 1994; 480).

Postmodernizmin özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik en önemli özelliklerinden biri de din ve geleneklere yani dinsel ve tinsel canlanmaya ilişkin genel ilkeleridir. Batı karşıtı aydınları en fazla etkileyen ve ilgilendiren özellik de bu olmuştur. Modernitenin dayandığı Aydınlanma geleneğini ve bu geleneğin temel taşları olan rasyonalizm ve bilim mitolojisini ciddi bir biçimde sorgulayarak, modernlik projesinin temellerini sarsan postmodernist yaklaşım, modern ideolojilerin, yaşam biçimlerinin, estetiğin, epistemolojinin hegemonyasına karşı koyarak da alternatif teolojik bakış açılarının ve yaşam biçimlerinin yolunu açmış ve onlara entelektüel anlamda meşruiyetin çerçevesini hazırlamıştır.

2.2.3. Yorumsamacılık-Dil Oyunları

Postmodernizm dilin işlevi üzerine odaklandığı için felsefede linguistik hareketlerle tanımlanmaktadır. "Wittgenstein, pozitivist dil teorisini reddeder ve bütün dillerin kendi içinde referanslara sahip olduğunu söyler. Herkes kendi dil oyunu içerisinde rasyoneldir. Üstün bir dil yoktur." (Berktaş, 2010; 155)

Postmodernizmin temel özelliklerinden birisi de Yorumsamacılık yani metnin ve anlamın öne çıkışına verdiği önemdir. Her şeyin görece olması, her şeyin değişebilirliği, her şeyin gidebilirliği veya farklı anlam ve yorumların ortaya çıkabilmesi, metinler üzerinde yapılacak yorumlara bağlıdır. "Bir şeyin ne olduğunu sorarsanız, yanıt hazır: Ona yüklediğiniz anlamdır." (Gellner, 1994; 43)

2.2.4. Öznellik

Gellner'e göre postmodernizmin tutarlı bir tanım veya değer-

lendirmesini yapmak imkânsızdır. “Postmodernizm öznel histerisidir, postmodernistler nesnel doğrunun yerine hermenötüğün doğrusunu koyarlar.” (Gellner, 1994; 58)

Farklı kültürlerin korunması ve farklılıkların görmezden gelindiği hegemonyacı bir kültür anlayışına son verilmesi gerekir. “Postmodernizmin modernizme karşı yönelttiği en temel tezlerden biri, modernizmin tekçi ve tek-kültürcü anlayışına karşılık, çokçu ve çok kültürlülüğü temel alan anlayışdır.” (Huntington, 1995;72).

Postmodernizm bu özelliğiyle yüksek kültürle kitle kültürü arasındaki ayrımı kaldırmaktadır. Postmodernizmle birlikte kültür mekanikleşmiş ve medyanın konusu haline gelmiştir. Postmodernistlere göre eğer bir toplum çoğulculuğu teşvik ediyorsa sağlıklıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için muhalif görüşleri hem koruyan hem de reddeden söylem teşvik eder.

“Postmodernizm, büyük anlatıların (modernizmin) yıkılışına, çeşitli yerel, kültürel, etnik, dinsel, ideolojik küçük anlatıların bir arada yaşamasına doğrudan bir davet niteliğindedir.” (Heller, 2005;12)

Postmodernizm modernizmin dayatmacılığına karşı yabancılaşmış ve kişiliği, kimliği parçalanmış, bilinci yaralanmış bir insanın yaşadıklarının kavramsallaştırılmasıdır. “Bu sınırsız çoğulculuk anlayışı muhafazakârlık göstergesi olarak nitelendirilmektedir. Gerçekte ise postmodernizm, ne tam anlamıyla muhafazakâr, devrimci, ilerici, ne yükselen bir umut dalgası ne de derin bir umutsuzluk gelgitidir. Postmodernizm tüm bu ayrımları ilgisiz hale getiren bir kültürel hareket gibi gözükmektedir.” (Heller, 2005; 201)

Batının geleneksel olarak kültür olarak adlandırdığı olgu, genel normlar, kutsal kurallar ve değerler yaratan tek bir söylemin evrenselleşmesi ve gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Şimdi bu kültürel evrenselliğin ortadan kalkmasıyla yüksek ve alçak arasındaki fark, yığın kültürü ve kutsal elit kültürü arasındaki fark, son olarak da kültürel misyon ve kitle eğlencesi arasındaki fark ortadan kalmaya başlamaktadır.

2.3. Postmodernizmin Siyaset Anlayışı

Birçok postmodern düşünür, siyaseti kültür-yoğun bir alan olarak görme eğilimindedir. Çünkü postmodernistlere göre kültür ya-

şamın tüm boyutlarında vardır. “Toplumsal hayatımızda her şey kültürel olmuştur.” (Vergin, 2008; 314). Postmodern düşünürler nedenselliği tek bir faktöre indirgeyen modernist düşünceye karşı çıkarken kendileri de postmodern durumu sadece kültür odaklı bir açıklamayla ifade etmişlerdir. Ekonominin yanı sıra kültüre değil, ekonominin yerine kültüre belirleyici bir konum atfetmişlerdir. Bu anlamda ekonomizmin yerini kültüralizm almıştır.

Jameson’a göre postmodernizm “Kapitalizmin kültürel yansımasıdır. O, postmodernizmi tarihsel bir kopuş olarak değil, kapitalist gelişme sürecinin bir aşaması ve “geç kapitalizmin kültürel mantığı”nın bir ifadesi olarak yorumlamaktadır.” (Tarhan, 2010; 143)

D. Harvey de postmodernizmin kapitalizm içerisinde yer alan gelişmelerden bağımsız bir olgu olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. O da kültüralist indirgemeciliğe karşı tavır koymakta ve postmodernizmi geçmişle mutlak bir kopuş olarak değil, kapitalizmin kitle üretimi ve tüketimi konusunda Fordist modelin aşıldığı bir dönemin bir sosyopolitik ve kültürel biçimi ya da aşaması olarak değerlendirmektedir. “Fordist modelin aşılması küreselleşmeye koşut bir gelişmedir. Bu anlamda ulusal ekonomiler tehdit altındadır. Üretim geleneksel sınıf yapısının hiyerarşik mantığına göre değil, merkez-çevre etrafında yapılmaktadır. Tüketim modelleri bireysel ihtiyaçlar, farklılaşan zevkler ve giderek çoğalan yaşam tarzlarınınca şekillenmektedir.” (Harvey, 1998; 138). Harvey, postmodernitenin moderniteden çok da büyük farklılıklar içermediğini, her ikisinin de temelde aynı dinamiği yansıttığını savunmaktadır. Aradaki fark ise postmodernizmin yönsüzleştirici ve yıkıcı etkisini daha yoğun bir biçimde göstermesidir.

Postmodernizmin siyasal olarak yerelde devrimci duruşu genelde muhafazakarlaşmaktadır. “Harvey’e göre postmodernizm çağımız koşullarında azınlıkları savunan bir söyleme sahip olmasına karşın, küresel iktidar koşullarının ve ekonomi politiğin gerçeklerini maskeleyerek, dengesiz iktidar ilişkileri ile dolu bir dünyada kadınları, etnik ve ırksal azınlıkları, sömürgeleştirilmiş halkları, işsizleri, gençliği vb. güçten yoksun kılmaktadır.” (Tarhan, 2010; 144)

Radikal demokrasi anlayışı içerisinde liberal demokrasiden farklı olarak özne-kurumlara ihtiyaç vardır. Özne-kurumlarla kastedilen ise toplumsal hareketlerdir. Mouffé’ye göre, “İçinde bulunan dönemde

sosyal sınıf mücadelesi dinamizmini yitirmiştir. Toplumsal hareketler demokratik ve çoğulcu geleceği inşa etmenin aktörleri haline gelmiştir. Bu hareketler eşitlik için mücadele verirken liberal demokrasiyi ileriye taşımakta ve radikal bir söylemin oluşması için zemin hazırlamaktadır.” (Mouffe, 2000; 43) Laclau ve Mouffe, “çağdaş toplumlarda görülen bu hareketlerin 19. ve 20. yüzyılda yaşanan işçi sınıfı mücadelelerinin işlevini aşmış” (Vergin, 2008;321) olduğu inancındadırlar.

Postmodernizmin kimlik siyaseti ile ilgili Robert Antonio'nun görüşleri; “Robert Antonio'ya göre ise kimlik politikaları tehlikelidir. Çünkü bu politikalar halk üzerine kurulu çoğul modern toplum yerine etnisite ve kabile üzerinde temellenmektedir. Bu sebeple de merkez kaç nitelikli hareketler ve düşünceler etkili hale gelmeye başlamaktadır. Postmodernizm aşırılığına da yol açan bu hareketler, postmodernizmin takındığı gelişigüzel hoşgörü tavırları, farklılıklara verdiği önem ve evrensellik karşıtlığı sayesinde genişlemekte ve kabileleşme eğilimlerinin boy göstermesine neden olmaktadır. Antonio'ya göre kabileleşme eğilimi daha kapsamlı tehlikelerin ortaya çıkmasında da başarı faktördür. Kabileleşme hareketleri ve eş zamanda gelişen mikro milliyetçilik, gerici, faşizan ve kanlı politikaların da odağını oluşturmaktadır. Yabancı düşmanlığı, dinsel çatışmalar, ırkçılık, şiddet ve soykırım, kabileleşme hareketlerinin rehberliğinde patlak veren hareketlerdir.” (Vergin; 2008; 323)

Postmodernizmin siyasal felsefesi ise evrenselliğe ve bütünlüğe karşı çıkan bir genel söylemden hareket etmektedir. Postmodern söylem parçacılığı, farklılığı ve göreliliği esas almaktadır. Bu sebeple bir bütünlüğü ifade eden modern devlet ve iktidar düşüncesi bu söylemin ruhuna uymamaktadır. Gerçeğin parçalandığı, yanılısımların gerçek olarak kabul edildiği, evrenselin olmadığı bir ortamda mutlak bölünemezi merkezi ve tek bir iktidardan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Postmodern iktidar mikro düzeyde, günlük yaşam patriklerini inceleyerek gücünü bu yolla arttırmakta, iletişim teknolojisini kullanarak har alana nüfuz etmekte ve giderek otoriter bir görüntü sergilemekte ancak söylemde çelişkili bir şekilde demokrasiye ve çoğulculuğa gönderme yapmaktadır.

3. YABANCILAŞMA

3.1. Yabancılaşmanın Tanımı

3.1.1. Hegel’de Yabancılaşma

“Hegel’e göre gerçekliği açıklayan en temel ilke Akıldır. Burada söz konusu edilen Akıl belli bir insan tekine ya da tek bir özneye yüklenebilecek bir nitelik ya da yeti olmaktan öte, bütün gerçekliğin toplamı olarak karşımıza çıkar. Hegel, Akıl ile gerçekliğin bir ve özdeş olduğunu, şu ya da bu biçimde ayrı düşünölmelerinin olanaksız olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle, akılcı olan gerçek ve gerçek olan da akıldır. Aklı gerçekliğin toplamı olarak tanımlayan Hegel, onun nihai amacının kendisini tanımak olduğunu belirtmiştir. Bu diyalektik anlamda aşamalandırılmış bir gelişim sürecini kapsamaktadır ve en son amaç, Akıl ancak kendisini bütün gerçeklik olarak kavrayıp, tanıdığı vakit gerçekleşecektir. Bu nedenle felsefenin temel amacı da Akıl kendi bilgisine taşıyan bu sürece ve sürecin aşamalarına tutarlı bir açıklama sunmaktır.” (Güçlü, Uzun ve Yolsal, 2003: 650)

Aklı kendi bilgisine götürecektir süreçte diyalektik yöntem yatar. Hegel, diyalektiği sisteminin yapı taşı haline getirmiş ve bütün etkinlikleri bu metot ile yönlendirmiştir. Diyalektik yöntemi, düşünmenin ve varlığın gelişme biçimi olarak ifade etmiştir. Karşıtların yeni bir kavram, durum, biçim yaratması üzerine kurulu bu yöntem, Aklın varlığı bir bütün olarak kavramasına ve özgürlüğüne kavuşmasına kadar sürüp gidecektir.

“Hegel’in Akıl, İde ya da Tin olarak adlandırdığı bu ilk ilkenin, varlığın bilgisine ulaşma yolunda geçireceği üç aşama vardır. İlk aşamada kendi içinde, kendi kendine olan Akıl, henüz gizli gücünü gerçekleştirememiş bir olanaklar diyarıdır. Bu aşamada Aklın kendini fark etmesi ve tanınması için, kendine gerçeklik kazandırması gerekecektir. Bu nedenle Akıl, kendini ilk olarak doğada gerçekleştirir. İkinci aşamada ise Akıl, kendisinin doğada bulacaktır, ancak doğada artık kendi kendisinde değildir; burada kendisinden başka bir şey olmuştur. Bu durumda yabancılaşma ortaya çıkacaktır, çünkü Akıl, özüne aykırı düşmüş, kendisine yabancılaşmış ve kendi özü ile çelişik bir duruma girmiştir. Aklın içinde bulunduğu bu yabancılaşma ve çelişki, üçüncü aşamada, yani Tin’in dünyasında, ortadan kalkar. Böylece Akıl, yeniden kendini bulur, ancak bu buluş ve kendinde oluş

ilk aşamadan farklı olarak, Aklın bilincine ve özgürlüğüne ulaştığı bir buluştur.” (Gökberk, 2004:389)

“Aklı özgürlüğüne götüren bu süreçte yabancılaştırmanın gerçekleştiği aşama ikinci aşamadır. Başlangıçta kendinde kendisi için olan şey, ikinci aşamada doğada yani başkasında kendisi için varlık olarak somutluğunu elde eder. Akıl, bu aşamada ancak başkalığı içinde, başka olmayı, yabancılaştırmayı ve bu yabancılaştırmanın aşılmasını gerçekleştirdiğinde son aşamaya ulaşacak ve somut hakikatine varacaktır. Böylece karşıtların barışması ile kendi kendine eşit olur. Başlangıçta ne ise sonunda da o, fakat bu kez tüm somutluğu içinde, o olur. Bu nedendir ki, dünya tarihinin amacı Tin(Geist)’in hakikatte ne ise onun bilgisine ulaşmasıdır. Akıl, bunu gerçekleştirmek adına söz konusu diyalektik süreci geçirir.” (Kızıltan, 1986: 19)

3.1.2. Marx’ta Yabancılaştırma

Marx’ın felsefeden yana tavrı, onun eylemsel çerçevede bir etkinlik olarak ortaya koyulmasıdır. Bu anlamda insanın da en temel etkinliği “iş” olmuştur; çünkü çalışma eylemi, insanın kendisini ortaya koymasını sağlayan temel uğraşıdır. Bu nedenle yabancılaştırma, bu başat eylemin çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

“Marx’ın toplum düzeninde ekonominin belirleyici etkisi vardır. Ve bu ekonomik yapı içerisinde çalışma etkinliğini sürdüren grup işçilerdir. İşçinin emeği olarak ortaya çıkan ürünler ise, ondan bağımsız bir güç olarak karşısına çıkar. Bu gücün kaynağı işçilerdir ve doğal olarak sahibi de onlar olmalıdır ki emeklerinin ürünü olan nesnelere ve emeklerini kendilerine ait hissedebilsinler. Ancak kapitalist ekonomide bu güç işçilerin elinde değildir, üretime dair tüm araçların sahibi olan burjuva sınıfı, bu gücü elinde tutan sınıftır. Bu anlamda işçinin temel etkinliği olan çalışma, üretim süreci sonunda kendisine ait olmayan nesnelere üretme anlamına gelmektedir. Bu durum karşısında işçi, yabancılaştırma içerisinde düşmüş demektir. Yani yabancılaştırma olgusu hem bir süreç olarak çalışmayı da içinde barındıran üretimin, hem de bu sürecin bir sonucu olarak emek ürünlerinin getirdiği bir durum şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kapitalist ekonomide, ürün elde etme noktasında burjuva sınıfının herhangi bir çalışma eyleminde bulunmaması, işbölümünün de temelde yabancılaştırmaya yol açan

bir başka neden olduğunu göstermektedir.” (Velioğlu, 2000: 16-17) İşçinin emeği sonucunda elde edilen ve tüketilemeyen fazlalık, her geçen gün birikmektedir ve bu birikmiş emek de burjuvaziye bir servet sağlamaktadır. Bu nedenle işçi kendi emeği ile durduğu yerde sürekli servet elde eden bu sınıfa olduğu kadar, içinde bulunduğu çalışma durumuna da sürekli bir nefret taşımaktadır. Üstelik bütün bunları kendisinin sağlıklı olması bir noktada kendisine karşı da nefret içerisinde olmasına sebep olur.

“İşçiler daha fazla kazanmak için daha fazla çalışırlar ve bu, daha fazla vakit harcayarak adeta köle gibi çalışmalarını gerektirir. Bu açgözlü tavrın bedeli elbette yok olan özgürlükleri ve kısalan hayatları olacaktır. Ancak bu kısa hayat süreleri, işçi sınıfı için elverişli bir durumdur; çünkü bu, sınıfa yeni emek depoları gerektirecektir. Ve bunu sağlamak da çok kolaydır, çünkü çalışacak bir işçi bulmak her durumda mümkündür. Bütün bunlar göstermektedir ki işçi sınıfı devamlılığını sağlamak için hep kendinden bir parçayı feda etmek zorundadır.” (Marx, 2009: 20)

İşçinin daha fazla kazanma uğraşının ona bir şey getirmediği görülmektedir. Çünkü o ne kadar üretirse, üretimin gücü ne kadar artarsa kendisi de o kadar yoksullaşacaktır. Yarattığı meta oranında ucuz bir meta haline düşecektir. İşçinin emeği bu noktada meta üretimine ve kendisini de bir meta olarak ortaya koymasına sebep olmaktadır. Emeğin yabancılaşmış bir hal almasına dair Marx şunları söylemiştir: “Emek zenginler için gerçekten çok güzel şeyler yaratır –ama işçi için ürettiği yalnız yoksunluktur. Emek saraylar üretir –ama işçinin ürettiği izbelerdir. Güzellik üretir –ama işçi için çirkinlik, insan emeğinin yerine makineleri koyar –ama işçilerden bazılarını barbarca bir çeşit çalışmaya iter ve başka işçileri de makineleştirir. Zekâ üretir –ama işçi için ürettiği aptallık, budalalıktır.” (Marx, 2009: 77)

“İşçinin emeğinin kendisine başkalaşmasına yol açan şey, işin işçinin dışında ve başkasına ait olmasıdır. Bu durumda çalışma işçi için itici bir hal almış olur ve istenen bir durum olmaktan çıkar. Çünkü bu etkinliği yaparken her anlamda başkasına aittir, kendisi olmaktan çok uzaktır. Bütün bunların bir sonucu olarak insan yalnızca hayvansal işlevlerinde, yani yeme, içme, cinsellik gibi durumlarda ve evinde, giyiminde serbest bir şekilde hareket edebilir. İnsani işlevle-

rinde ise hayvanlaşmıştır. Hayvani özellikleri insani, insani olanlar ise hayvanilemiştir. Yabancılaşmış emek bunun sonucunda doğayı ve insanın manevi özünü, insanca varlığını yabancılaştırdığı gibi, insanı kendi bedenine ve diğer insanlara karşı da yabancılaştırmıştır.” (Marx, 2009: 79-82)

İşçinin söz konusu etkinliği sonucunda hem emeği hem de emeğinin ürünü olan nesnelere ilişkisinde bir çarpıklık oluşmuştur. Böyle bir süreç işçinin kendisine hiçbir kazanç getirmediği gibi, her yönden zayıflamasına sebep olurken, bir başka sınıfın da aynı oranda zengin olmasını sağlamaktadır. Bir grup çalıştığı oranda yabancılaşırken diğer bir grup da çalışmadığı oranda yabancılaşmaktadır.

Marx, kapitalist ekonominin bu düzeninin son bulması ve sosyalist sistemin gelmesi ile işçinin bu yabancılaşmadan kurtulacağını belirtmiştir. İnsan ancak sosyalist ve sonrasında da komünist toplum düzeni ile sömürü, özel mülkiyet, işbölümü ve sermayenin yol açtığı yabancılaşmadan kurtulacaktır. İşçinin emeğinin gerçek karşılığını bulması, yabancılaşmanın ortadan kalkmasını sağlayacaktır, bunun gerçekleşmesi ise kapitalist sistemin zorunlu bir çöküşü ile mümkün olacaktır.

3.1.3.Nietzsche’de Yabancılaşma

Nietzsche, Antik Yunan’daki pre-Sokratik düşünörlere karşı bir hayranlık duyarken, Sokrates ve Platon gibi Atinalı düşünörlere karşı ise saldırgan bir tutum içerisindedir. Çünkü ona göre bu düşünörlere, insanlığı yanlış yönlendirmiş, bugünkü medeniyetin ve Hıristiyan ahlakının da temelini oluşturmuşlardır. Onların ideal evreninin bu dünya dışında oluşu, evreni değersizleştirmiş ve insan bu durum karşısında başka bir âleme bağlanmıştır.

“Nietzsche’nin yalnızca Eski Yunan değerlerini canlandırmak ya da Hıristiyanlığın erdemlerini küçöltmek gibi bir amacı yoktur. Nietzsche’nin başkaldırısı tüm değer ve erdemleri eleştirmek, iradede ya da güç elde etmede her şeyin köklerinin aynı olduğunu gösterme amacı taşır. Onun bir düşünörlük olarak temel amacı önyargıyı, kurumları ya da çağın taşıdığı yanlış algıları açığa çıkarmak, tüm bunlarla hesaplaşmak ve sorunları ortaya koymaktır.” (Blackham, 2005: 38)

Nietzsche, modern çağda insanın içinde bulunduğu değerle-

rin çöküşünü vurgulamış ve Tanrı'nın ölümünü ilan edişiyile de bu sistemi kökünden sarsmıştır. Onun bu çıkışı elbette yıkıcı üslubuna dayanmaktaydı. Yaratmanın ön koşulu olarak yıkmayı gördüğü için böyle bir saldırıda bulunmuştu. Ona göre insanın izleyebileceği tek bir yol vardı, o da üstün insanın yoluydu. İnsanlık bu umutsuz ve karanlık çağdan ancak üstün insan ve değerleri ile kurulacaktı.

“Çağdaş ahlakın, özünde Hıristiyan ahlakını taşıdığını söyleyen Nietzsche, Hıristiyanlığın köle bir toplumdaki geldiğini savunmuştur. Bu nedenle o dönemin toplumsal ve siyasal koşulları Hıristiyan değerlerinde mevcuttur. Nietzsche için tüm insani değerler, bir güç mücadelesinin ürünüdür ve bir grubun, değerlerini diğerine dayatmasıdır. Köle toplumun içinde bulunduğu acizlik bu ahlakı yaratmıştır. Bu nedenle Hıristiyanlık, korkak ve umutsuz insanları çeken ve bunları yeniden üreten bir “sürü ahlakı” olarak değerlendirilmelidir. Bu ahlak tehlikeli bir değerler sistemidir çünkü yeni ve üstün bir insan soyunun ortaya çıkışını engellemektedir.” (Robinson, 2000: 31-32)

Nietzsche'nin çağı, onu tepkiyle karşılamış ve hiçbir sisteme bağlı kalmayan, kimi zaman kendi düşüncelerinde bile çelişkiler taşıyan bu adamı görmezden gelemediği gibi, gerektiği kadar dikkate de almamıştır. Onun tüm değerlere saldıran tavrı ve oluşturmaya çalıştığı üstün insan algısı, günümüzde de anlaşılacak istenen özellikler taşımaktadır. Nietzsche, insanın yozlaşmış değerlerle donatılmış dünyasından adeta bir çığlık gibi seslenmiştir ve onun üstün insanı, günümüz insanının yoz dünyasına derinlerden bir başkaldırı niteliği taşımaktadır.

3.2. Postmodern ideolojinin yabancılaştırma amacı

Siyaset bilimci Rosenau, postmodern bireyi, “Aşkın normlardan, insani değerlerden, geleneksel bağlılık ve sadakatlerden, topluluk kurallarından özgür olmayı arayan birey olarak tanımlamaktadır.” (Yılmaz, 1995; 13)

Postmodernizmde toplumun örgütlenme modeli de değişmektedir. “Toplumun yerini daha küçük topluluklar ve cemaatler almakta, evrensel idealler yerine günlük yaşama heyecan ve duygularıyla katılan normal insan geçmektedir. Modernizmin ciddiyeti yeri-

ne kültürde ilgisizlik ön plana geçmektedir. Postmodernizmin bu eğilimi fikirler dışarı, kültürel kimlikler içeri şeklinde de nitelenmekte ve entelektüel kesimden de tepki almaktadır.” (Yılmaz, 1995; 13)

Postmodernizmin ortaya çıkarmış olduğu belirsizlik, kendisini siyasal süreçte de hissettirmektedir. “Modernizmle başlayan değişim ve dönüşümler postmodern süreçte de devam etmektedir. Aydınlanmanın modernleşme sürecinde gerçekleştirdiği misyon, devletin küçülmesi politikalarının geçerli olduğu bu dönemde postmodernizm tarafından üstlenilmiş görünmektedir. Küçülme politikalarının ekonomide ve ekonomi devlet ilişkisindeki önerilerini kültürel alanda postmodernizm temellendirmeye çalışmaktadır.” (Sezer, 1993; 33)

SONUÇ

Modernizm, kendi kurgusunda çeşitli epistemolojileri kullanır. Modern ideolojiler bu epistemolojilerin ürünüdürler. Dolayısıyla modernizme göre kurgulanmış her bilgi, sistemin ürettiği ideolojilerden birine açıklık getirmekte, ona göre değer biçmekte ve onu anlamlandırmaktadır.

Eleştiriyi modernizmin kendisine yönelten postmodernizm ise aslında, modern ideolojilerin temellendirilmiş bilgi kaynaklarını dolaylı olarak yadsıma girişiminde bulunmaktadır. Gerçekte de modern epistemolojiden beslenen ideolojilere ciddi bir eleştiri getirmektedir.

Modern yaşamın kavramlarından biri olan yabancılaşma, ideolojilerin bireyler tarafından benimsenmesi ve tasarlananın gerçekleştirilmesi için bireyleri gerçeklikten uzaklaştırır. Yabancılaşmış bireyin algıladığı dünyayı anlaşılır kılmak için ise ideoloji ait olduğu epistemoloji ile bireyi yeniden şekillendirir.

Modern ideolojilerin kendini temellendirebileceği bilgi kaynakları, değerler, tanımlamalar aydınlanma düşüncesine kadar uzanan dayanaklara sahiptir. Post modernizmin ise ideoloji mi yoksa bir felsefe mi olup olmadığı çelişkisi aslında modernizmin yerine talipli bir düşünsel algı olup olmadığı ile de ilgilidir. Zira yeniçağda hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Farklı bir algı eşiği ile algılanmalıdır fakat yerine hangi bilgi kaynağını, değeri, tanımını sunacağı noktasında

postmodernizm eskinin farklılıklar yelpazesinden başka bir şey sunmamıştır. Yeni bir tanım yeni bir değer yeni bir bilgi kaynağı üretmemiştir. Bu yüzden de postmodernizmin felsefe olması söz konusu değildir. Gerçeklik onun bir sanrıdan ibaret olmasıdır. Bir diğer hakikat ise, modern ideolojilerin kendi yaşam kurgularını bireylerin ihtiyacı haline dönüştürmede kullandığı yabancılaşmadır. Kavram, aslında büyük üst anlatıların temelden yadsındığı ve yapı bozumcu söylemlerin iddali bir şekilde savunulduğu postmodern düşünsel faaliyetinin yönlendiricisidir. Yani, postmodernizm; modernizmin amaçları doğrultusunda oluşturduğu epistemeoloji üzerinden şekillendirdiği ideolojilerin bireylerde karşılık yaratmada kullandığı yabancılaşmanın bir tür aracı-enstrümanıdır.

KAYNAKÇA :

- Ağaoğulları, M. Ali (2011), "Sokrates'ten Jacobenlere Batıda Siyasal Düşünceler", İstanbul: İletişim.
- Ağaoğulları M. A. ve Köker, L. (1990) "Tanrı Devletinden Kral Devletine", Ankara; İmge Yayınevi.
- Arnhart, L. (2005) "Plato'dan Rawls'a Siyasi Düşünce Tarihi", Ankara: Adres Yayınları.
- Baudrillard, F.(2002) "Simgesel Değiş-Tokuş ve Ölüm", İstanbul; Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Berger, P. ve Kellner, H. (1985), "Modernleşme ve Bilinç", İstanbul; Pınar Yayınları.
- Berman, M. (1994) "Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor", İstanbul: çev. Ümit Altuğ / Bülent Peker, İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2010) "Politikanın Çağrısı", İstanbul; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, N. (1995) "Kültürel Kimlik", İstanbul; Sistem Yayınları.
- Blackham, H. J. (2005). Altı Varoluşçu Düşünür. (1. basım). Ankara: Dost Kitabevi
- Bumin, T. (1996) "Tartışılan Modernlik", İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çam, E. (2011) "Siyaset Bilimine Giriş", İstanbul: Der Yayınları.

- Çiğdem, A. (1993), "Aydınlanma Felsefesi", İstanbul: Ağaç Yayınları, İstanbul.
- Çukurçayır, M. A. (2000), "Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi", Ankara; Yargı Yayınevi.
- Dikeçligili, B. (2009) "Sosyal Bilimler Epistemolojisinde Sorunların Kaynağı: Ontolojiyi Unutmak", *Toplum Bilimleri Dergisi Ocak-Haziran 2006-2009*: 1-3:47-67.
- Dural, A. Baran (2010). "Çağdaş Siyasal ideolojiler, Paradigma Akademi; Edirne.
- Dural, A. Baran (2010), "Başkaldırı ve Uyum: Türk Muhafazakarlığı ve Nurettin Topçu", İstanbul: Kriter.
- Dural, A. Baran- Dural, Şermin (2015), "Motivating Effect of Advertisements on Child's Perception", *European Scientific Journal*, October 2015 v: 11 No: 29.
- Eagleton, T. (2011) "Postmodernizmin Yanılsamaları", İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2001) "Yapısalcılık ve Postyapısalcılık", İstanbul: Birey Yayınları.
- Gellner, E. (1994) "Postmodernizm İslam ve Us", İstanbul; çev. Bülent Peker, Ümit Yayınları.
- Giddens, A. (2000) "Elimizden Kaçıp Giden Dünya", İstanbul: Alfa Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1998) "Modernity and Self- Identity", California: Stanford.
- Giddens, A. (1981) "A Contemporary Critique of Historical Materialism", London; MacMillan Pres.
- Güçlü, A. B. , Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2002). *Felsefe Sözlüğü. (1. basım)*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Güney, A. (2006) "Postmodern İdeoloji, Siyasetten Arındırma Süreci ve Türkiye'de Siyaset" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 61-1.
- Gökberk, M. (2004). *Felsefe Tarihi. (15. basım)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gökberk, M. (1985) "Felsefe Tarihi", İstanbul; Remzi Kitabevi.
- Göze, A. (2007) "Siyasal Düşünceler ve Yönetimler", İstanbul: Beta Yayınları.
- Habermas, J. (1975), "Legitimation Crisis", Boston; Beacon Pres, Boston.
- Harvey, D. (2006) "Postmodernliğin Durumu", İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2006) "Sosyal Adalet ve Şehir", İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (1998) "Postmodernliğin Durumu", İstanbul: Çev. Sungur Savran, Metis Yayınları.
- Hampson, N. (1991) "Aydınlanma Çağı", İstanbul: çev. Jale Parla, Hürriyet Vakfı yayınları.
- Heller, A. (2005). "Postmodern Politik Durum", çev. Şükrü Argın-Osman Akınhay, Öteki Yayınları.
- Huntington, S.P. (1995). "Medeniyetler Çatışması", Ankara; çev. Murat Yılmaz, Vadi yayınları.
- İnce, H.O. (2010) "Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar", Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Jameson, F. (1994) "Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği", İstanbul; Çev. Nuri Plümer, Yapı Kredi Yayınları.
- Jameson, F. (2005) "Modernizm İdeolojisi", İstanbul: Metis Yayınları.
- Kennedy, P. (1990), "Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri", Ankara: çev. Birtane Karanataç, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Keleş, R, Ünsaldı, A. (1982) "Kent ve Siyasal Şiddet" Ankara: A.Ü SBF Yayınları 507.

- Kızıltan G. S. (1986). *Çağımızda Yabancılaşma Sorunu. (1. basım). İstanbul: Metis Yayınları.*
- Kumar, K. (1999) "Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları",Anakara: çev. M. Küçük Dost Kitabevi.
- Küçükkalp, K. (2003) "Modern Epistemolojik Kriz ve Postmodern Epistemoloji", *Bilimname II.*
- Köker, L. (1993) "Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi", İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lyotard, J. F. (1996) "Postmodern Durum" Ankara; Vadi Yayınları.
- Marx, K. (2011) "1844 El Yazmaları Ekonomi Politik ve Felsefe", Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. / Engels F. (1976) "Komünist Manifestosu, Ankara: çev. Süleyman Aslan, Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Marks, K. (2009). 1844 El Yazmaları. (5. basım). İstanbul: Birikim Yayınları.
- Mouffe, C. (2000). "Radikal Demokrasi: Modern mi, Postmodern mi?", İstanbul; *Modernite Versus Postmodernite, Vadi Yayınları.*
- Murphy, J. W. (1995) "Postmodern Toplumsal Analiz ve Postmodern Eleştiri", İstanbul; *Eti Kitapları.*
- Okyayuz, M. (2000) "Postmodernizm: Modernitenin Öteki Yüzü", *Doğu Batı Dergisi.*
- Öğün, S. S. (2010) "Politika ve Kültür", Bursa: Dora Yayınları.
- Robinson, D. (2000). *Nietzsche ve Postmodernizm. (1. basım). İstanbul: Everest Yayınları.*
- Sarıbay, A. Y, Öğün, S. S. (1998) "Bir Politikbilim Perspektifi", Bursa: Asa Yayınları.
- Sezer, B.U (1993). *Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet, Ankara; Amme İdaresi Dergisi.*
- Şaylan, G. (1998) "Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi", Ankara: TODAİE.
- Tarhan, A, B. (2010) "Türkiye'de Postmodernizmle Değişen Siyasetin Siyasal İktidara Yansıması" *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ABD.*
- Tazegül, M. (2005) "Modernleşme Sürecinde Türkiye", İstanbul: Babil Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998) "Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye'de Kent Planlaması", *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, İstanbul: der. S. Bozdoğan, R. Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.*
- Touraine, A. (1995) "Modernliğin Eleştirisi", İstanbul: çev. Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları.
- Tüzen, H. (2008) "Postmodernizm Mitosu", Isparta: SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs, Sayı:17.
- Velioglu, S. (2000). *İnsan ve Yaratma Edimi. (1. basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.*
- Vergin, N. (2008) "Siyasetin Sosyolojisi", İstanbul; *Doğan Kitap.*
- Wallerstein, I. (1998) "Liberalizmden Sonra", İstanbul: çev. Erol Öz, Metis Yayınları.
- Yetiş, M. (2003). "Gramsci ve Siyaset Kuramı Yayınlanmamış Ders Notları", Ankara. TC Ankara Üniversitesi SBF Antonio Gramsci ve Siyaset Kuramı Ders Notları.
- Yılmaz, A. (1996) "Moderninden Postmoderne Siyasal Arayışlar", Ankara; Vadi Yayınları.
- Zizek, S. (2005) "Yamuk Bakmak Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş", İstanbul: Metis Yayınları.